

Andrzej Muter

Abstrakt. Lasy oprócz swoich funkcji użytkowych są potężnym rezerwuarem różnorodności biologicznej. Niezwykle istotne są także „usługi ekosystemowe” świadczone przez siedliska leśne. Te dwa lakoniczne stwierdzenia zawierają w sobie wiele treści i stanowią podstawę do szczególnej troski, jaką powinno się poświęcać ekosystemom leśnym. Ochrona różnorodności biologicznej lasów wpisuje się w strategię ochrony przyrody i szerzej środowiska naturalnego.

Czynna ochrona przyrody, także w lasach, wymaga środków, których podstawowym źródłem były dotychczas: Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, EkoFundusz i wojewódzkie fundusze ochrony środowiska. Od momentu akcesji Polski do Unii Europejskiej coraz częściej wykorzystywana jest możliwość skorzystania ze środków unijnych, wśród których znaczącą rolę odgrywa Instrument finansowy LIFE+ wdrażany w Polsce od września 2008 roku przez NFOŚiGW.

Słowa kluczowe: LIFE+, NFOŚiGW, środki unijne

LIFE+ FOR FORESTS

Abstract. Forests in addition to their utility functions are the powerful reservoir of biological diversity. There are also extremely important “ecosystem services” provided by forest habitats. These two brief statements contain a lot of content and give rise to particular concern, which should be devoted to forest ecosystems. Protection of forest biodiversity is part of a strategy to protect wildlife and the wider environment.

Active protection of nature, including forests, requires resources, coming so far from the primary source: National Fund for Environmental Protection and Water Management, Ecofund, and the provincial funds for environmental protection. Since the Polish accession into the European Union is increasingly being used to benefit from EU funds, among which the important role is played by LIFE + financial instrument implemented in Poland since September 2008 by NFOŚiGW.

Keywords: LIFE +, NFOŚiGW, EU funds

Cele LIFE+

LIFE+ jest jedynym instrumentem finansowym Unii Europejskiej koncentrującym się wyłącznie na współfinansowaniu projektów w dziedzinie ochrony środowiska. Jego głównym celem jest wspieranie procesu wdrażania wspólnotowego prawa ochrony środowiska, realizacja polityki ochrony środowiska oraz identyfikacja i promocja nowych rozwiązań problemów dotyczących ochrony przyrody.

W szczególności, LIFE+ wspiera wdrażanie szóstego Programu Działania Środowiskowego Wspólnoty (6th EAP, 2002-2012), włącznie z jego strategiami tematycznymi oraz zapewnia wsparcie finansowe dla środków i przedsięwzięć wnoszących wartość dodaną w dziedzinie ochrony przyrody i środowiska państw członkowskich UE. Program ten jest realizowany w latach 2007-2013 i stanowi kontynuację programu LIFE, realizowanego w latach 1992-2006.

LIFE+ podzielony jest na trzy komponenty tematyczne, z których każdy dotyczy problematyki siedlisk leśnych.

Komponent I LIFE+ Przyroda i różnorodność biologiczna

Komponent II LIFE+ Polityka i zarządzanie w zakresie środowiska

Komponent III LIFE+ Informacja i komunikacja

Scentralizowane zarządzanie

Program zarządzany jest przez Komisję Europejską, która raz w roku ogłasza nabór wniosków. Wnioski kierowane są do Komisji za pośrednictwem NFOŚiGW, który pełni funkcję Krajowego Punktu Kontaktowego. Fakt zarządzania instrumentem przez KE oznacza, że to Komisja Europejska dokonuje oceny wniosków i wyboru projektów do dofinansowania, to z Komisją Europejską wnioskodawca zawiera umowę o dofinansowaniu projektu, to Komisja Europejska przelewa na rachunek Beneficjenta środki LIFE+, wreszcie to Komisja Europejska rozlicza zrealizowany projekt.

Beneficjenci

Finansowanie z LIFE+ mogą otrzymywać jednostki, podmioty i instytucje publiczne lub prywatne zarejestrowane na terenie dowolnego państwa należącego do Wspólnoty Europejskiej. Beneficjenci mogą tworzyć partnerstwa w celu realizacji poszczególnych projektów.

Budżet LIFE+

Ustalony rozporządzeniem KE, budżet programu LIFE+ na lata 2007-2013 dostępny dla wszystkich krajów UE, wynosi 2 143 000 000 euro. W porównaniu do poprzednich edycji, nowym rozwiązaniem jest przyznanie każdemu państwu tzw. alo-

kacji krajowej, czyli puli środków na spełniające minimalne wymogi przedsięwzięcia z danego kraju. Kwoty te mają charakter indykatywny. Podczas ich określania wzięto pod uwagę czynniki takie jak powierzchnia kraju, zagęszczenie populacji, powierzchnia i procent pokrycia kraju obszarami Natura 2000.

Zasady współfinansowania projektów

Przewidziane do realizacji projekty będą mogły otrzymać dofinansowanie w postaci bezzwrotnej dotacji. Maksymalny poziom dofinansowania ze środków LIFE+ uzależniony jest od charakteru projektu i wynosi 50% kosztów kwalifikowanych.

W wyjątkowych przypadkach dla projektów z komponentu I (Przyroda i Różnorodność biologiczna), których celem jest ochrona gatunków i siedlisk priorytetowych w obrębie obszarów Natura 2000 maksymalny poziom dofinansowania może wynosić 60 lub 75% kosztów kwalifikowanych.

Dotacja KE wypłacana jest po pozytywnym rozpatrzeniu wniosku i podpisaniu umowy pomiędzy beneficjentem a Komisją Europejską. Sposób wypłacania dotacji zależy od wielkości dofinansowania KE oraz czasu trwania projektu i przewiduje jedną lub kilka płatności zaliczkowych oraz płatność końcową, po zaakceptowaniu raportu końcowego z realizacji projektu.

Minimalna i maksymalna wartość projektu

Rozporządzenie ws. LIFE+ nie określa minimalnej wartości projektu. Należy jednak liczyć się z faktem, że Komisja Europejska preferuje współfinansowanie dużych, ambitnych projektów o pokaźnym budżecie. Średnia wartość pojedynczego projektu w państwach UE wyniosła około 2 milionów euro.

Wartość maksymalna ograniczona jest roczną krajową alokacją, wynoszącą około 12 mln euro.

Rola NFOŚiGW

W dniu 5 września 2008 r. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przejął od Ministerstwa Środowiska, na mocy zawartego porozumienia, rolę Krajowej Instytucji Wdrażającej Instrument Finansowy LIFE+. Jednocześnie NFOŚiGW zaczął pełnić funkcję Krajowego Punktu Kontaktowego dla wszystkich komponentów LIFE+.

W praktyce NFOŚiGW pełni dwie funkcje: prowadzi Krajowy Punkt Kontaktowy LIFE+ w Polsce, a także współfinansuje projekty, które otrzymują dofinansowanie w ramach Instrumentu Finansowego LIFE+.

Podstawowymi zadaniami Krajowego Punktu Kontaktowego są:

- Działalność promocyjna mająca na celu poinformowanie społeczeństwa o możliwości skorzystania z LIFE+ w celu dofinansowania działań w zakresie ochrony środowiska;
- Bieżąca współpraca z potencjalnymi wnioskodawcami, w tym m.in. konsultacje przy przygotowywaniu wniosków;
- Przeprowadzanie krajowego naboru wniosków o dofinansowanie z LIFE+ wraz z oceną kompletności wniosków;
- Przekazanie wniosków o dofinansowanie do Komisji Europejskiej.

Rola NFOŚiGW jako instytucji współfinansującej projekty LIFE+ polega na udzielaniu dofinansowania w wysokości do 45% kosztów kwalifikowanych projektu (w przypadkach, gdy beneficjent będzie się kwalifikował do uzyskania wsparcia z Komisji Europejskiej w wysokości 50%) i do 35 lub 20% kosztów kwalifikowanych projektu (w przypadkach, gdy beneficjent będzie się kwalifikował do uzyskania wsparcia z Komisji Europejskiej w wysokości odpowiednio 60 lub 75%). Planuje się, że w latach 2009-2014 NFOŚiGW przyzna dofinansowanie na realizację projektów LIFE+ w łącznej kwocie ponad 240 milionów złotych.

Komponenty tematyczne LIFE+

LIFE+ finansuje projekty w ramach trzech komponentów tematycznych, w ramach których realizować można zadania na obszarach leśnych.

Komponent I LIFE+ Przyroda i różnorodność biologiczna

Komponent ten wspiera proces wdrażania unijnej polityki i ustawodawstwa w zakresie ochrony przyrody i różnorodności biologicznej. Ponadto, działania finansowane muszą wносить europejską wartość dodaną oraz mieć charakter uzupełniający w stosunku do działań finansowanych z innych środków Unii przeznaczonych na ochronę przyrody w latach 2007-2013. Istnieją dwie odrębne kategorie projektów: projekty LIFE+ przyroda i projekty LIFE+ różnorodność biologiczna.

Projekty LIFE+ przyroda wspierają proces wdrażania dyrektyw: ptasiej i siedliskowej, na poziomie lokalnym i regionalnym oraz wspierają dalszy rozwój i wdrażanie sieci Natura 2000. Komisja kładzie nacisk na inwestycje długoterminowe w obszarach należących do sieci Natura 2000 oraz na ochronę gatunków i siedlisk, których dotyczą te dyrektywy. Projekty LIFE+ przyroda muszą wykorzystywać sprawdzone i najbardziej efektywne ekonomicznie działania ochronne i mieć charakter „demonstracyjny”.

W ramach tego komponentu, w obszarze LIFE+ przyroda, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku uzyskała w ramach naboru 2008 roku dofinansowanie KE w wysokości 3,408,667.00 € na projekt o wartości 4,544,890.00 € dotyczący ochrony orlika krzykliwego na wybranych obszarach NATURA 2000.

Projekty LIFE+ różnorodność biologiczna wspierają proces wdrażania założeń Komunikatu Komisji „Zatrzymanie procesu utraty różnorodności biologicznej do 2010 r. i w przyszłości” oraz Komunikatu Komisji „Warianty wizji i celu UE w zakresie różnorodności biologicznej na okres po 2010 roku”. Projekty LIFE+ różnorodność biologiczna muszą mieć charakter demonstracyjny lub innowacyjny, czyli wdrażające, testujące działania / metody, które są w pewnym stopniu nowe lub nieznanne w Polsce lub nigdy wcześniej na świecie nie stosowane ani badane w szerszej skali. Od projektów LIFE+ przyroda różnią się one przede wszystkim tym, że skupiają się na demonstracji środków oraz praktyk, które przyczyniają się do powstrzymania utraty różnorodności biologicznej na terenie państw członkowskich, innych niż te związane z realizacją założeń dyrektyw ptasiej i siedliskowej. Wszystkie projekty w ramach różnorodności biologicznej, czy to o charakterze innowacyjnym czy demonstracyjnym, muszą posiadać integralną część zawierającą ocenę i czynne upowszechnianie wyników oraz doświadczeń zdobytych podczas realizacji projektu.

Komponent II LIFE+ Polityka i zarządzanie w zakresie środowiska

Komponent ten ma na celu przyczynianie się do wdrażania, aktualizowania i rozwoju polityki i ustawodawstwa Wspólnoty Europejskiej w zakresie środowiska, w tym integrację polityki środowiskowej z elementami innych polityk, przyczyniając się w ten sposób do zrównoważonego rozwoju. W ramach drugiego komponentu przewiduje się finansowanie projektów z zakresu szeroko rozumianej ochrony środowiska, w szczególności: zapobiegania zmianom klimatycznym; ochrony zdrowia i polepszania jakości życia; ochrony wód, ochrony powietrza, ochrony gleb; ochrony przed hałasem; monitorowania lasów; zrównoważonego gospodarowania zasobami naturalnymi i odpadami, jak również tworzenia, wdrażania i oceny polityk oraz prawa UE w zakresie ochrony środowiska.

W zakresie związanym z lasami komponent posiada obszar działania pod nazwą „Lasy”. Celem projektów składanych w ramach tego obszaru jest utworzenie, w szczególności w ramach sieci koordynacji UE, zwięzłej, lecz szczegółowej bazy informacji istotnych dla polityki dotyczącej lasów w odniesieniu do zmian klimatu (wpływ na ekosystemy leśne, jego łagodzenie, efekty zastąpienia), różnorodności biologicznej (dalsze opracowanie istniejących informacji podstawowych i chro-

nione obszary leśne), pożarów lasów, stanu lasów i ich funkcji ochronnych (woda, pogoda, gleba i infrastruktura), a także przyczynianie się do ochrony lasów przed pożarami.

Komisja Europejska wskazuje w ramach tego obszaru następujące priorytety:

- promowanie gromadzenia, analizy i rozpowszechniania informacji istotnych dla polityki, dotyczących wzajemnego oddziaływania lasów europejskich i środowiska naturalnego;
- promowanie harmonizacji, efektywności i skuteczności działań i systemów gromadzenia danych w zakresie obserwacji lasów oraz wykorzystywanie synergii przez tworzenie połączeń pomiędzy mechanizmami obserwacji stworzonymi na poziomie regionalnym, krajowym, wspólnotowym i światowym;
- stymulowanie synergii pomiędzy konkretnymi kwestiami dotyczącymi lasów a inicjatywami i prawodawstwem w dziedzinie środowiska (np. strategia tematyczna UE w sprawie ochrony gleby, Natura 2000, Ramowa Dyrektywa Wodna, Zrównoważona Produkcja i Konsumpcja, Zielone Zamówienia Publiczne, Efektywność Energetyczna itd.);
- przyczynianie się do zrównoważonej gospodarki leśnej, w szczególności przez gromadzenie danych związanych z równowagi węglowej lasów europejskich,
- różnorodności biologicznej lasów oraz poprawionymi paneuropejskimi wskaźnikami zrównoważonej gospodarki leśnej, przyjętymi na spotkaniu ekspertów Konferencji Ministerialnej w sprawie Ochrony Lasów w Europie (MCPFE) w dniach 7-8 października 2002 roku, Wiedeń, Austria;
- budowanie potencjału na poziomie krajowym i wspólnotowym w celu umożliwienia koordynacji obserwacji istotnych i reprezentatywnych lasów europejskich i nadzoru nad nią;
- wsparcie ekosystemów leśnych poprzez (od)tworzenie funkcjonalnych i przestrzennych powiązań pomiędzy obszarami leśnymi, gwarantujących przenikanie pomiędzy obszarami leśnymi oraz polami w ramach Zielonej Infrastruktury. Uwaga: Projekty dotyczące zielonej/niebieskiej infrastruktury, mające bezpośrednio na celu utworzenie niezbędnych korytarzy pomiędzy stanowiskami Natura 2000 należy składać w ramach komponentu LIFE Przyroda.

Projekty drugiego komponentu, podobnie jak w przypadku LIFE+ różnorodność biologiczna muszą mieć charakter demonstracyjny lub innowacyjny. Projekty oparte na wdrażaniu najlepszych praktyk są odrzucane.

Komponent III LIFE+ Informacja i komunikacja

Odwroćenie negatywnych trendów zmian zachodzących w środowisku naturalnym wymaga nie tylko zmian systemowych, harmonizujących rozwój społeczny i ekonomiczny z możliwościami środowiska, lecz również zaangażowania zarówno instytucji jak i społeczeństwa do zmiany indywidualnych zachowań tak, by zminimalizować ich negatywny wpływ na środowisko. Stąd w ramach trzeciego komponentu przewiduje się finansowanie projektów informacyjnych i komunikacyjnych, kampanii na rzecz zwiększania świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz wymianę najlepszych doświadczeń i praktyk.

W ramach tego komponentu przewiduje się dwa rodzaje przedsięwzięć:

1. Projekty mające na celu działania informacyjne i kampanie zwiększanie świadomości w zakresie ochrony środowiska (Przyroda i różnorodność biologiczna, zmiany klimatu, woda, powietrze, gleba, środowisko miejskie, hałas, substancje chemiczne, środowisko i zdrowie, zasoby naturalne i odpady, lasy, innowacyjność i działania strategiczne). Takie działania i kampanie powinny wiązać się z wdrażaniem, aktualizacją oraz rozwojem unijnej polityki i prawodawstwa w zakresie ochrony środowiska.
2. Projekty mające na celu zapobieganie pożarom lasów na terenie UE. W ramach tej kategorii uwzględnione mogą być specjalne szkolenia dla podmiotów uczestniczących w działaniach dotyczących zapobiegania pożarom lasów oraz kampanie na rzecz zwiększania świadomości społecznej.

W ramach naboru 2008 roku, uznanie Komisji Europejskiej znalazł przygotowany przez Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych wniosek Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych pt. „Ogień w lesie a przyroda – podniesienie świadomości mieszkańców terenów wiejskich w zakresie zapobiegania pożarom lasów”. Projekt o wartości 1,987,381.00 € Komisja Europejska dofinansowała kwotą 889,544.00 €.

LIFE+ nowe perspektywy

Sukces Lasów Państwowych w naborze 2008 r., kiedy to spośród 6 projektów zaakceptowanych przez KE do dofinansowania, aż 2 złożone zostały przez jednostki organizacyjne PGL LP, a kwota dofinansowania KE dla tych projektów przekroczyła połowę środków przyznanych Polsce w ramach tego naboru, świadczy, że LIFE+ może być z powodzeniem wykorzystywany na rzecz ochrony ekosystemów leśnych. Dobry pomysł na projekt jest połową sukcesu, reszta to szczegółowe zaplanowanie przedsięwzięcia i napisanie wniosku. Kolejny nabór pokazuje, że Lasom Państwowym nie brak ani pomysłów ani umiejętności pisanie dobrych wniosków, gdyż kolejne dwa

przedsięwzięcia znalazły się w obszarze zainteresowania KE. Powyższe jest dobrym prognozą na przyszłość, gdyż dzięki środkom instrumentu finansowego LIFE+ mamy możliwość ochrony najcenniejszych elementów naszej przyrody.

Literatura

www.nfosigw.gov.pl
<http://ec.europa.eu/life>

Andrzej Muter

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
Wydział ds. Projektów UE
A.Muter@nfosigw.gov.pl

Projekty obsługiwane przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej są współfinansowane przez Unię Europejską ze środków Funduszu Life+

